

Oikeustoimittajat ry

Jarkko Sipilä

00033 MTV3

25.5.2009

Sisäministeriön poliisiosastolle

Oikeustoimittajat ry:n lausunto ohjeluonnoksesta ”POLIISITOIMINNAN SEURAAMINEN, DOKUMENTOINTI JA ESITTÄMINEN”

Lausunto perustuu Oikeustoimittajat ry:n hallituksen ja jäsenten kantaan. Luonnos lähetettiin kaikille yhdistyksen jäsenille kommentoitavaksi. Lausunto on jaettu yleisempiin havaintoihin kohdassa Yleistä ja sen jälkeen yksityiskohtaisempiin huomioihin ohjeesta ja sopimuksesta.

Yleistä:

Oikeustoimittajat ry pitää sopimukseen perustuvaa mallia sinänsä käyttökelpoisena. Ohjeissa on kuitenkin selkeämmin tehtävä selväksi se, että ohjeet koskevat vain ja ainoastaan niitä tilanteita, joissa toimittaja on poliisin matkassa. Ne eivät voi rajoittaa millään tavalla normaalin poliisitoiminnan seuraamista ja esimerkiksi mielenosoituksissa tapahtuvien kiinniottojen kuvaamista.

Rajoituksia on kirjattu paljon ja esimerkiksi käytännön tilanteessa kirjallisten lupien pyytäminen voi osoittautua hyvin vaikeaksi. Tiedotusvälineiden näkökulmasta voi kysyä, että minkälainen poliisitoiminnan kuvaaminen ja selostaminen on rajoitusten puitteissa ylipäätään mahdollista ja välittääkö se todellisen kuvan tilanteesta, jota on lähdetty dokumentoimaan.

E erityisen ongelmallinen on kohta, jossa kielletään kuvaaminen julkisella paikalla tietyissä tilanteissa. Tämä on selkeässä ristiriidassa perustuslain kanssa.

Toinen periaatteellinen iso ongelma on kohdassa, jossa edellytetään poliisin ennakkohyväksyntää käsikirjoitukselle eli siirretään journalistista päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle. Tämä rinnastuu perustuslain kieltämään ennakkosensuuriin ja jyrkästi ristiriidassa journalistin ohjeiden kanssa.

Tässä oikeustoimittajien jäsenten yleiskommentteja ohjeesta ja sopimusluonnoksesta:

- "Näyttää siltä, ettei kuvata saisi enää juuri missään. Poliisin työn seuraaminen menee naurettavaksi. Samalla poliisin julkinen kuva muuttuu päinvastaiseksi ja poliisitoiminta ajetaan maan alle."
- "En ole henkilökohtaisesti järin innokas allekirjoittamaan tällaista paperia. Työssä tehdyistä virheistä voi ilman tuollaista sopimustakin joutua vastaamaan oikeuteen, joka ratkaiskoon vastaisuudessakin vakavimmat yksityiselämään ja kunnianloukkaukseen liittyvät kysymykset. Uskon, että poliisillekin läpinäkyvyyden tukemisesta olisi paljon enemmän hyötyä kuin avoimista yrityksistä rajoittaa sitä."
- "Sanoisin näin äkkinäisesti, että melko selkeä, vaikka vierastankin byrokratiaa lisääviä sopimuksia."
- "Kyllä tämä sopimusteksti oli rakennettu yksinomaan poliisin ehdoilla. Näillä ehdoilla en ainakaan itse lähtisi poliisin matkaan."
- "Joo, eiköhän tällä saada toimittajat lopullisesti karkotettua. Näillä ehdoilla en näe enää mitään pointtia olla poliisin mukana."
- "Kaikenlaisten sopimusten teko ja journalistisen päätösvallan siirtäminen pois toimituksista on äärimmäisen vaarallista."
- "Ohjeluonnoksesta voi tiivistetysti todeta, että se on median kannalta aika tyrmäävä. Kynnys lähteä seuraamaan kenttätoimintaa poliisin matkassa kyllä nousee varmasti, jos ehdotelma ja sopimusmalli toteutuvat sellaisenaan."
- "Pidän ongelmallisena muun muassa sitä, että uutisvälineet ja esimerkiksi poliisi-sarjaa tekevä tuotantoyhtiö rinnastuvat tässä toisiinsa. Kyse on aivan eri lähtökohdista ponnistavasta toiminnasta."
- "Ohje on luonnosteltu niin, että rajoitteita voi mielestäni tulkita halutessaan erittäin laajasti, jos viranomaispuoli vain niin haluaa. Tuo 10000 euron sopimussakko on aivan käsittämätön."

Ongelmakohtia:

OHJELUONNOS:

Päällekkäisyyksien takia yksityiskohtaiset kommentit ovat alempana sopimusluonnosta käsittelevässä kohdassa.

Ohjeen nimi: "POLIISITOIMINNAN SEURAAMINEN, DOKUMENTOINTI JA ESITTÄMINEN" on harhaanjohtava ja liian laaja. Ohjeethan eivät millään tavalla koske tavanomaista poliisitoiminnan seuraamista mielenosoitusten, piiritysten tms tilanteiden yhteydessä, vaan ohje ja sopimus koskevat vain ja ainoastaan erikseen sovittuja ja määriteltyjä poikkeuskeikkoja. Nimi tässä muodossa voi johtaa tilanteisiin, että näiden ohjeiden rajoituksia sovelletaan normaalitilanteissa ja siten rikotaan perustuslaissa turvattua

sananvapautta. Myöskään nimi "POLIISITOIMINNAN SEURAAMINEN, DOKUMENTOINTI JA ESITTÄMINEN ERITYISTILANTEISSA" ole hyvä, koska tällöin nimi viittaisi esimerkiksi piiritystilanteisiin.

Oikeustoimittajat ehdottaa, että ohjeen nimi olisi "POLIISITOIMINNAN SEURAAMINEN, DOKUMENTOINTI JA ESITTÄMINEN ERIKSEEN SOVITTAVISSA TAPAUKSISSA" tai "POLIISIN EDESAUTTAMA POLIISITOIMINNAN SEURAAMINEN, DOKUMENTOINTI JA ESITTÄMINEN". Nimet ovat hieman byrokraattisia, mutta korostavat kuitenkin sitä, että ohjeet ovat voimassa vain poikkeustapauksissa.

Kohta 2: Oikeustoimittajat pitää hyvänä, että kohdassa mainitaan myös muun poliisitoiminnan kuin hälytyspartioiden seuraaminen

Kohta 3: Kohdan kolmannessa kappaleessa on kirjoitusvirhe. Lauseesta: "Vastaavasti poliisin asiakkaita ja saa kuvata tai äänittää ei-julkisilla alueilla ilman heidän kirjallista suostumustaan" puuttunee sana "ei".

Oikeustoimittajat pitää mahdollisuutta "tilata" poliisikuvaa mielenkiintoisena. Ohjeen mukaan rikosepäilytilanteissa materiaalin luovuttamisesta päättää tutkinnanjohtaja. Jos tutkinnanjohtaja kieltäytyy luovuttamasta materiaalia, niin tällöin tiedotusvälineelle ei pitäisi syntyä kustannuksia tilatusta materiaalista

LIITE 1: SOPIMUSLUONNOS:

Luonnoksesta puuttuu kohta 5. Tässä on käytetty alkuperäistä numerointia.

Nimi:

Sopimuksen nimi pitäisi muuttaa ohjeen nimeä vastaavaksi

1. Sopimusosapuolet

Sopimuksen kesto?: Sopimusosapuolten lisäksi sopimuksessa pitäisi määrittää sen kesto. Vai onko tarkoitus, että tämä on ns. jatkuvasti voimassa oleva sopimus, joka tehdään vain kerran ja on sitten jatkuvasti voimassa, jos tiedotusväline tulee uudestaan seuraamaan poliisitoimintaa? Kohdasta seitsemän saa sellaisen käsityksen. Tämä olisi hyvä selventää.

2. Sopimuksen kohde:

Suora lähetys?: Kohdassa ei ole määritelty tai otettu kantaa suoraan lähetykseen. Teknisesti sellainen on hyvinkin pian mahdollista kevyellä kamera- tai radiokalustolla.

4. Sidosryhmän edustajan oikeudet ja velvollisuudet

Julkinen paikka: "Poliisin kiinniottoa julkisella paikalla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta selostaa ja kuvata poliisin edesauttamana ilman asianosaisen suostumusta".

Poliisi ei voi rajoittaa kuvaamista julkisella paikalla edes siinä tapauksessa, että toimittaja ja kuvaaja olisivat tulleet tilanteeseen poliisin edesauttamana. Julkisella paikalla kuvaaminen kuuluu perustuslaissa säädetyn sananvapauden piiriin, ja sitä voidaan rajoittaa vain lailla. Nämä ohjeet eivät ole lakia, eivätkä ne siten voi rajoittaa perustuslailla turvattua sananvapautta.

Lisäksi kyseinen lause muodostaa ilmeisen mahdottoman tilanteen, kun asianosaiselta pitäisi saada suostumus pelkkään kuvaamiseen ennen kiinni ottoa. Mitenköhän tämä voisi onnistua käytännön tilanteessa?

Oudolta vaikuttaa myös sopimuksessa todettu kohta, jossa kielletään julkisella paikalla tapahtuva poliisin kiinnioton selostaminen. Eli lehtitoimittajako ei voisi reportaasissaan kertoa, että ”Poliisi löysi 33-vuotiaan murtovarkaan läheisestä metsiköstä”?

Sopimuksen viittaus journalistin ohjeiden 28.kohtaan (28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.) on epäselvä.

Tiedotusvälineen näkökulmasta tämä julkisen paikan kuvauskielto voi johtaa mahdottomiin tilanteisiin. Esimerkkitapaus: Kuvaaja on poliisin kyydissä ja poliisi pysäyttää kaupungin torinlaitaan rattijuopoksi epäillyn auton. Autosta tulee ulos humalainen kaupunginjohtaja. Tapaus vetää yleisöä ympärille ja vaikkapa nakkikioskeista juttua tekevän toisen tiedotusvälineen toimittajan ja kuvaajan. Kansalaiset ottavat valokuvia kännykamoillaan. Tässä tilanteessa olisi ohjeiden mukaan poliisin mukana olleen kuvaajan ja toimittajan poistuttava paikalta, jotteivät he syyllisty sopimusrikkomukseen. Tilanne on mahdoton. Ilmeisesti tällaisessa tapauksessa tiedotusvälineen olisi välittömästi irtisanottava sopimus ja siirryttävä yleisöksi.

Kiinnioton selostamiskiello on ongelmallinen myös tilanteessa, jossa ei muuta yleisöä ole paikalla, jos poliisiin kiinni ottama henkilö kuuluu esimerkiksi valtakunnallisen tai paikallisen poliittisen tai taloudellisen vallan käyttäjiin.

Tunnistettavuus?: ”Muissa ei-julkisissa tiloissa seuraamiseen, dokumentointiin ja siihen liittyvään esittämiseen vaaditaan jokaisen tunnistettavissa olevan henkilön suostumus niiltä osin, kun kyseinen henkilö itse esiintyy.”

Kohta jää epäselväksi. Koskeeko suostumusvaatimus jo pelkästään kuvaamista vai vain esittämistä. Eli voiko kuvata ja sitten tarvittaessa blurrata kasvot? Tämä jää epäselväksi. Kiinniotettuja ei ilmeisesti saa kuvata ilman suostumusta lainkaan, vaikka kasvot blurrattaisiin.

Leimaaminen yms: ”Kuvattavien yksityisyyden suoja on kunnioitettava, eikä poliisin toimintaa käsittelevissä jutuissa saa loukata, leimata tai halventaa siinä esiintyviä. Tämä koskee asiakkaiden lisäksi kaikkia ohjelmassa esiintyviä, kuten poliisin henkilökuntaa.”

Kohta on ristiriidassa päämäärissä mainitun julkisen vallan arvioinnin avoimuuden kanssa. Oletetaan tilanne, jossa poliisi toimii tällaisella keikalla jotenkin kyseenalaisella tavalla. Tämän näyttäminen olisi sitten kiellettyä, kun se leimaisi tai halventaisi poliiseja? Loukkaaminen on käsitteenä myös vaikea, koska siinä on kyse useimmiten loukatuksi tulleen tunteesta. Esimerkiksi sopimussakon soveltamisen kannalta tämä on ongelma.

Korkeimman oikeuden tulkinnan mukaan rikoksen tekeminen ei kuulu yksityiselämän suojan piiriin.

Ennakkosensuuri: ”Yksityisyyden suojan turvaamiseksi sidosryhmän edustaja toimittaa tuotantoa koskevat suunnitelmat, kuten mahdollisen tiivistelmän ja käsikirjoituksen, tässä sopimuksessa poliisia edustavalle viranomaiselle hyväksyttäväksi ennen tuotannon alkamista.”

Tämä on laissa kiellettyä ennakkosensuuria. Tämä muotoilu antaa vaikutelman, että poliisi voi valita jutun sävyn, näkökulman jne ja kieltää jutun teon, jos näkökulmat eivät miellytä. Tässä täytyisi vähintään olla maininta siitä, että poliisilla on oikeus puuttua vain sellaisiin asioihin, joista tässä sopimuksessa on sovittu. Ja miten ennakoimattomiin tapahtumiin perustuvan keikan käsikirjoitus voi olla valmiina ennen tuotannon aloittamista?

Uutistyyötä ja poliisin ns. reality-sarjan lähtökohdat ovat hyvin erilaiset.

Toistuvasti?: Ohjeluonnoksen mukaan ”Poliisitoiminnan seuraamisen yhteydessä on varmistettava erityisesti, että sidosryhmän edustaja ei saa poliisin edesauttamana mahdollisuutta toistuvasti seurata päihtymyksen johdosta tehtyjä kiinniottotilanteita”

Sen sijaan sopimuksessa sama kohta on kirjattu: ”Sidosryhmän edustaja sitoutuu siihen että ei poliisin matkassa seuraa päihtymyksen johdosta tehtyjä kiinniottotilanteita”

Kohdissa on selkeä ristiriita.

6. Sovellettava laki ja erimielisyyksien ratkaisu

Tekijänoikeudet: ”Sidosryhmän edustajalla on tekijänoikeudet tuottamaansa aineistoon etukäteen sovitussa laajuudessa. Aineiston esittämisestä muussa yhteydessä on sovittava erikseen. ”

Ongelmana se, että sopimuksella rajoitetaan toimituksen itse tuottaman aineiston - joka voi olla vaikkapa muistiinpanot – tekijänoikeuksia. Missä laajuus sovitaan? Onko tällä tarkoitus sulkea arkistokäyttö pois? Miksi?

9. Turvallisuusmääräykset

Sopimussakko: ”Mikäli sidosryhmän edustaja rikkoo salassapito- ja turvallisuusmääräyksiä, poliisi on oikeutettu saamaan asiakkaalta sopimussakon, jonka suuruus on 10000 euroa. Tämän lisäksi poliisille tai muille tahoille on korvattava salassapito- ja turvallisuusmääräysten rikkomisesta aiheutuneet vahingot.”

Sakon suuruus on suuri, etenkin kun ilmeisesti sama summa koskee kaikkensuuruisia – niin pieniä kuin isojakin – rikkeitä. Sopimussakon määrääminen on ilmeisesti jätetty poliisin harkintaan eli sakko tulee, jos poliisi itse tulkitsee jonkin asian sopimusrikkomukseksi. Onko poliisin myötävaikutuksella salaisuuksien paljastumiselle merkitystä? Kuka määrittelee määräysten rikkomisesta aiheutuneet vahingot? Tarkoittaako tämä esimerkiksi korvauksia henkisestä kärsimyksestä?

LIITE 2: ASIAKKAAN SUOSTUMUS

Ei huomautettavaa

